

„Szociális szolgáltatások modernizációja, központi és területi stratégiai tervezési kapacitások megerősítése, szociálpolitikai döntések megalapozása”

TÁMOP 5.4.1. Kiemelt projekt

“A kábítószer-probléma kezelésével összefüggő szolgáltatások fejlesztése” pillér

IV.3 Az illegális szerfogyasztás megelőzését és kezelését célzó egyes szolgáltatások minőségügyi rendszerének kialakítása

IV.3.4.2.2 Szakmai kiadványok a protokollokról, alkalmazási útmutatók, javaslatok elkészítése

Módszertani levél a megelőző-felvilágosító szolgáltatók számára

Készítették:

Dudits Dénes

Arany Zoltán

Szappanos József

A Magyar Addiktológiai Társaság megbízásából

A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet megbízásából

2011

Tartalomjegyzék

- 1. Bevezetés, hatály, definíció**
- 2. A megelőző-felvilágosító szolgáltatás definíciója**
- 3. A megelőző-felvilágosító szolgáltatás célja**
- 4. A megelőző-felvilágosító szolgáltatás célcsoportja**
- 5. Szakmai tartalom**
 - 5.1. Szükséglet-meghatározás**
 - 5.2. Egyéni beavatkozási terv**
 - 5.3. Beavatkozások**
 - 5.3.1. Egyéni, családi beavatkozások módszertana**
 - 5.3.1.1. Motivációs interjú
 - 5.3.1.2. Egyéni konzultáció
 - 5.3.1.3. Családi konzultáció
 - 5.3.2. Csoportos foglalkozások módszertana**
- 6. A szükséges szakmai létszám, szakképesítés és tárgyi feltételek meghatározása**
 - 6.1. Létszám**
 - 6.2. Szakképesítés**
 - 6.3. Tárgyi feltételek**
 - 6.4. Szupervízió**
- 7. Együttműködések**
- 8. Jogok és kötelezettségek**
- 9. Dokumentáció**
- 10. Folyamat- és eredményértékelés**
- 11. Az elterelés jogszabályi keretei**
- 12. Irodalomjegyzék**
- 13. Ajánlott irodalom**

- 14. Mellékletek**
 - 1. sz. melléklet - A megelőző-felvilágosító szolgáltatás menete**
 - 2. sz. melléklet - Ellátási szerződés**
 - 3. sz. melléklet - Egyéni beavatkozási terv**
 - 4. sz. melléklet - Elégedettségi kérdőív**
 - 5. sz. melléklet – Együttműködési megállapodás (előzetes állapotfelmérést végző intézménnyel)**
 - 6. sz. melléklet - Értesítés megelőző-felvilágosító szolgáltatás megkezdéséről/ megszakadásáról/ befejezéséről**

1. Bevezetés

Ez a módszertani levél a megelőző-felvilágosító szolgáltatást (MFSz-t) nyújtó szakemberek számára készült. Kidolgozása a „Szociális szolgáltatások modernizációja, központi és területi stratégiai tervezési kapacitások megerősítése, szociálpolitikai döntések megalapozása” című TÁMOP-5.4.1/08/1 kiemelt projekt „Kábítószer-probléma kezelésével összefüggő szolgáltatások fejlesztése” pillérének keretén belül valósult meg.

A módszertani levél kidolgozását a büntetőeljárás alternatívájaként alkalmazott kezelések nemzetközi és hazai gyakorlatának – előre meghatározott keresőszavak alapján történő – irodalmi áttekintése előzte meg. Ezen szakirodalmi áttekintés¹ eredményei alapján *Megelőző-felvilágosító szolgáltatás*² címmel tanulmány készült. A tanulmányban foglaltak megismerését követően szakmai konzultációk keretében a MFSz-t biztosító szolgáltatók képviselői javaslatokat és észrevételeket fogalmaztak meg a szabályozó dokumentum tartalmi elemeire vonatkozóan. Ezt követően nyerte el végső formáját jelen módszertani levél.

Hatály

Jelen módszertani levél 2014. december 31-ig hatályos.

2. A megelőző-felvilágosító szolgáltatás definíciója

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás alkalmi szerhasználók számára biztosított olyan javallott (indikált) preventív beavatkozás, melyet a büntetőeljárás alternatívájaként az eljáró hatóság (rendőrség, bíróság, ügyészség) ajánl fel (menetét lásd részletesen: 1. sz. mellékletben).

Az elterelés kereteit a Büntető Törvénykönyv 283.§-a szabályozza:

283.§ (1) Nem büntethető kábítószerrel visszaélés miatt,

a) aki csekély mennyiségű kábítószerrel saját használatra természet, előállít, megszerez vagy tart [282.§ (5) bek. a) pont],

¹ A szakirodalmi áttekintés módszertani leírása megtalálható Dudits, Jambrik, Gáspár és Törzsökné Góczán (2010) tanulmányában.

² Dudits D., Jambrik Á., Gáspár G., Törzsökné Góczán E. (2010): *Megelőző-felvilágosító szolgáltatás*. In: Felvinczi és Kun (szerk.): *Szabályozás a célzott és indikált prevenció területén I.* 176-225. o. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.

b) –d)

e) az a kábítószerfüggő személy, aki

1. jelentős mennyiséget el nem érő mennyiségű kábítószer saját használatra természet, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz [282/C.§ (1) bek. és (5) bek. a) pont],

2.

f) az a kábítószerfüggő személy, aki az e) 1. Alpontban meghatározott bűncselekménnyel összefüggésben – kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetendő – más bűncselekményt követ el, feltéve, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.

Az elterelés – azon belül a megelőző-felvilágosító szolgáltatás – végrehajtását 42/2008. (XI.14.) EüM-SzMM együttes rendelet szabályozza.

3. A megelőző-felvilágosító szolgáltatás célja

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás célja a rendszeres fogyasztás megelőzése, a függőség vagy egyéb magatartási zavarok irányába történő további progresszió megállítása, a kockázatos, veszélyes szerfogyasztás időtartamának és gyakoriságának lecsökkentése/minimalizálása, az egészséges életmód, a különböző életvezetési készségek fejlesztése és az önreflexió kialakítása.

Mindemellett, mint büntethetőséget megszüntető oknak a megelőző-felvilágosító szolgáltatásnak célja a büntetőeljárás megszüntetése is.

4. A megelőző-felvilágosító szolgáltatás célcsoportja

A megelőző-felvilágosító szolgáltatást csekély mennyiségre elkövetett, saját használatra szánt kábítószerrel visszaélés miatt büntetőeljárás alá vont alkalmi szerhasználók vehetik igénybe. Olyan személyek, akik szerfogyasztási szokásaik, illetve egyéb viselkedési problémáik miatt magas kockázatúaknak tekinthetők. A drogfogyasztás azon személyek esetében, akik összeütközésbe kerültek a büntető igazságszolgáltatással, magas kockázatú viselkedésformának tekintendő.

5. Szakmai tartalom

A beavatkozás javasolt menete:

1. Szükséglet-meghatározás, ha szükséges

2. Egyéni beavatkozási terv kidolgozása
3. A beavatkozási terv függvényében egyéni esetkezelés és/vagy csoportos (egészség-, készség- és kompetenciafejlesztő) foglalkozások biztosítása
4. Folyamat- és eredményértékelés
5. Programlezárás

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás időkereteit a 42/2008. (XI.14.) EüM-SzMM együttes rendelet szabályozza: az elterelés időtartama a kötelező 6 hónap alatt átlagosan kéthetenként legalább 2 óra, azaz 24 óra.

A megelőző-felvilágosító szolgáltatásban javasolt módszereknek illeszkedniük kell a programban résztvevő személy szükségleteihez, igényeihez, készségeihez és lehetőségeihez. A módszer megválasztásában elengedhetetlen a részletes állapotfelmérés és/vagy szükséglet-meghatározás és a (klienssel közösen) kidolgozott egyéni beavatkozási terv. Sok esetben különböző módszereket kell, hogy ötvözzünk egy folyamaton belül is (egyéni konzultáció, családi konzultáció, egyéni foglalkozás, csoportfoglalkozás stb.).

5.1 Szükséglet-meghatározás

Az MFSz biztosítása során a szükséglet-meghatározás elsődleges eszköze a strukturált interjú. A strukturált interjú szükség esetén az előzetes állapotfelmérést követően további olyan ismereteket biztosít az esetgazda számára, melyek lehetővé teszik, hogy a klienssel közösen annak valódi szükségleteihez igazodó egyéni beavatkozási tervet dolgozzon ki.

A strukturált interjú lehetőség szerint a következőkre térjen ki:

- testi-lelki egészségi állapot,
- családi kapcsolatok,
- baráti és egyéb társas kapcsolatok,
- iskola,
- munkahely,
- szabadidő.

A szükséglet-meghatározás során nem kötelező, de használhatók különböző validált mérőeszközök is. Ebben az esetben azonban szem előtt kell tartani, hogy ezek felvételéhez és kiértékeléséhez sok esetben speciális szaktudás szükséges. Ezen eszközök használata csak speciális szaktudás mellett végezhető.

5.2 Egyéni beavatkozási terv

Az egyéni beavatkozási terv (lásd 3. sz. melléklet) elkészítése a **klienssel közösen javasolt**. A közös cél- és eszközmeghatározás a motiváció növelését eredményezheti, melyből kifolyólag a szolgáltatás hatékonyabbá és eredményesebbé válhat.

Előfordulhat, hogy egy elterelési folyamatban több beavatkozási terv is születik, ez gyakorlatilag szerződésmódosítással jár együtt, hiszen a klienssel kötött ellátási szerződés melléklete az egyéni beavatkozási terv. A több, rövidebb, dinamikus, részcélokat meghatározó beavatkozás feltétlenül javallott, serdülőkorú kliensek esetében pedig kiemelten szükséges. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a serdülők 3-4 alkalmat magába foglaló folyamatban képesek leginkább a jó együttműködésre.

5.3 Beavatkozások

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás korábban megfogalmazott céljai mellett van néhány további szempont, amelyet feltétlenül figyelembe kell venni. Az egyik, hogy a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a segítő beavatkozásoknak, amelyek rugalmasan igazodnak a kliens szükségleteihez, bármilyen célt is határoznak meg, az ártalomcsökkentő szemléletet kell tükrözniük. Az intervenció nem a droghasználatra magára, hanem az ezzel kapcsolatos konkrét ártalmakra, konkrét kockázatokra koncentrál (Takács, 2009).

Másik szempont a segítők speciális felkészültsége. Az MFSz választható alternatíva, de kötelező jellegű a kapcsolat a segítő/konzultáns és a kliens között. Ebben a milióban kell kiépíteni a bizalmi alapon működő, segítő viszonyt. A kapcsolat minősége azért is fontos, mert ha az elterelés folyamatának eredményeként a kliens nem válik szermentessé, szükséges, hogy legyen egy olyan referenciaszemély, akihez a kötelező viszonyon túl is segítségért fordulhat.

A segítő/konzulens speciális felkészültségének az alábbi tényezőkre is ki kell terjednie:

- A motivációs technikák készségintű ismerete elengedhetetlenül szükséges.
- A segítő/konzulens abban az esetben tud adekvát beavatkozási stratégiát létrehozni, ha a klienst az ellátórendszer teljes rendszerében, erőforrásaival együtt látja.

A célzott függőség megelőzési intézkedéseknek akkor van hatásuk a fogyasztói magatartásra, ha azokat szociális készségeket fejlesztő, mentori vagy életvezetési programok keretében hajtják végre (Gottfredson és Wilson, 2003).

Azok a leghatékonyabb programok a veszélyeztetett fiatalok szerfogyasztásának csökkentésére, amelyek (Springer és mtsai, 2004):

- életvezetési készségek fejlesztésére irányulnak,
- és társas készségek, interperszonális kommunikáció és az önreflexió fejlesztésére fókuszálnak, és
- az introspektív tanulási megközelítést hangsúlyozzák.

Továbbá azok a beavatkozások hatékonyak, amelyek (Sussman és mtsai, 2004)

- a motivációra,
- készségek fejlesztésére,
- döntéshozatalra és

- a téves normatív hiedelmek módosítására irányulnak.

A MFSz biztosítása során alkalmazható módszereket két fő (kötelező, kötelezően választandó) és egy kiegészítő (választható) kategóriába sorolhatjuk. A szolgáltatók – humánerőforrás ellátottságuk és a kliensek szükségleteit figyelembe véve – önmaguk döntenek el, hogy milyen egyéni vagy csoportos módszereket választanak a kötelezően választandó metódusok közül, de minimum 1 választandó (Dudits, Jambrik, Gáspár és Törzsökné Góczán, 2010).

I. Kötelező kategória

Motivációs technikák

II. Kötelezően választandó kategóriák

1. Önismeret-, készségfejlesztés;
2. Életvezetési tanácsadás:
 - munkaügyi és pályaorientációs vagy
 - szabadidő-eltöltés, rekreáció vagy
 - társas kapcsolati rendszerek.
3. Családi intervenció:
 - konzultáció, tanácsadás vagy
 - szülői, hozzátartozói foglalkozás vagy
 - mediáció.

III. Választható kategória

(önmagában nem választható)

- Szerhasználattal kapcsolatos ismeretátadás

A különböző módszerek alkalmazására vonatkozó javaslatok:

5.3.1. Egyéni, családi beavatkozások módszertana

5.3.1.1. Motivációs interjú

A motivációs interjú elkészítéséhez Miller és Rollnick (1991) módszere javasolt, amelyet alkoholproblémával küzdő kliensek számára fejlesztettek ki. „A motivációs interjú olyan

módszer, amelynek révén a tanácsadó vagy terapeuta segíti a klienst abban, hogy felismerje az adott problémát, és lépéseket tegyen annak megoldása felé” (Urbán, 2009).

A módszer alapeleme, hogy a segítő egy elfogadó, meleg, az alá-fölé rendelő stílust mellőző légkört alakítson ki, amelyben a kliensnek szabadságában áll az eddigi viselkedésének megtartása vagy megváltoztatása. A szenvedéllyel küzdő klienseknél jellemző, hogy a motiváció megléte, erőssége folyamatosan változik. Ebből következően – a módszer fajtájától, illetve a segítő folyamat stádiumától függetlenül – a motivációs interjú filozófiájára, eszköztárára bármely ponton szükség lehet.

A motivációs interjú öt alapelveen nyugszik (Miller és Rollnick, 1991):

1. Az empátia kifejezése
2. A vita elkerülése
3. Diszkrepancia kialakítása
4. Ellenállás feldolgozása
5. Önbizalom erősítése.

A szerzők ezen felül nyolc módszert említenek a kliensek motivációjának elérése érdekében:

- Tanácsok, amelyek tiszta, reális, értethető helyzetet teremtenek;
- Akadályok, gátak feloldása a változással szemben;
- Választási lehetőség nyújtása, amelyben kihangsúlyozódik a kliens felelőssége. A választás szabadsága csökkenti az ellenállást;
- Kíváncsiság csökkentése a fennálló viselkedéssel szemben;
- Empátia gyakorlása, az ellenállás csökkentése;
- Visszajelzés nyújtása, „tükör” a kliens számára aktuális helyzetéről;
- Világos, érthető célok tisztázása;
- Aktív segítség, érdeklődés a segítő részéről.

Összegezve, a motivációs interjú nem csupán egy módszer a segítség folyamatában, hanem egy szemlélet, amely minden esetben magában hordozza a változás lehetőségét, kihangsúlyozva benne az autonómiát, az együttműködést.

5.3.1.2. Egyéni konzultáció

A konzultáció filozófiája, módszertana nagyon jól illeszkedik a MFSZ célkitűzéseire. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a megelőző- felvilágosításba kerülő fiatalok a legtöbb esetben életvezetési, párkapcsolati, önértékelési, családi problémákat jelenítenek meg, és csak másodlagos, harmadlagos szinten jelenik meg a szerhasználat problémája. A

konzultáció nem szorosan a szerhasználathoz kapcsolódó célkitűzései McLeod (1993) nyomán a következők:

- önellfogadás fejlesztése;
- öntudatosság, amelyben el tudják fogadni azt, hogy mások hogyan látják őket, illetve a saját, esetleg ez idáig elutasított érzéseiket;
- belátás, az érzelmi nehézségek megértésének a képessége, és a nagyobb kontroll kialakítása;
- problémamegoldási képességek fejlesztése;
- pszichoedukáció, amelyben új technikák megtanulására van lehetőség viselkedésünk kontrollálása érdekében;
- viselkedésváltoztatás, a maladaptív, destruktív viselkedések megváltoztatása érdekében;
- rendszerszintű változások elindítása a környezetben (család, barát, munkahely);
- az öndestruktív viselkedéshez társuló hiedelmek, gondolatok, gondolkodási sémák megváltoztatása.

5.3.1.3. Családi konzultáció

Az addiktológiai természetű problémák kezelésének rendszerszemléletű, a családi körre irányuló módszere hosszú évtizedekre mutat vissza. A családnak nagy szerepe van a szerhasználat kialakulásában, fenntartásában. Az egyén csak abban az esetben képes megtartani a változást, ha a környezetében szintén változás történik. Az elmélet és a gyakorlati tapasztalatok is azt mutatják, hogy szerabúzus esetén hatékony beavatkozás a családi intervenció (Barát és Demerovics, 2009).

Serdülőkorú kliensek esetében kiemelten fontos a család bevonása a folyamatba. A konzultációs folyamatra jellemző, hogy eszközrendszerében és célkitűzéseiben eltér a hagyományos családi konzultációtól. Igazán hatékonyak azok a beavatkozások bizonyulnak, amelyek rugalmasak, többfajta családterápiás irányzat eszközrendszerét is ötvözik. A családi konzultációs folyamat során fontos beavatkozási szempont a szociális munka rendszerszemléletű megközelítése (Lüssi, 2001). Ennek lényege a család segítése abban, hogy erőforrásait használni tudja, tagjai képesek legyenek megelőzni, vagy kezelni a szociális jellegű gondokat.

A konzultáns családhoz kapcsolódását Doherty és Baird (1986) öt szinten határozza meg:

1. szint: Kevés kapcsolat a családdal, csupán a probléma, gyakorlati kérdések kapcsán;
2. szint: Pszichoedukáció, kevés kapcsolat a családdal;
3. szint: A konzultáns a nem problémás családtagnak is segítséget nyújt;

4. szint: A konzultáns időnként megtervezett családi intervenciókat hajt végre;

5. szint: Családterápia / konzultáció.

A konzultáns a helyzetnek megfelelően ki tudja választani a megfelelő szintet/ szinteket a család folyamatba történő integrálásához. Egy-egy segítő helyzetben nem minden szint jelenik meg, és a szintek megjelenésének intenzitása is változó (Barát és Demetrovics, 2009).

A MFSz folyamatában gyakran nincs lehetőség a család bevonására, ilyen esetekben az úgynevezett egyszemélyes családi konzultációs módszert (Szapochnik, Kurtines, Perez-Vidal, Hervis és Fotte, 1986) célszerű alkalmazni. A segítő kérdéseivel, módszereivel olyan helyzetet teremt az üléseken, mintha a teljes család részt venne a beszélgetésen, ezáltal biztosítva annak lehetőségét, hogy megértsék a család szerepét a kialakult helyzet fenntartásában. A megértésen túl a módszer célja, hogy a klienst képessé tegye a családon belüli változás elindítására.

Serdülők esetében minden esetben törekednünk kell minél több családtag folyamatba történő integrálására. A legtöbb serdülő a kipróbálás, a rekreációs, helyzetszituatív használat időszakában – amikor még a szer pozitívumai a dominánsak – kerül be a megelőző-felvilágosítás rendszerébe. A serdülő problémái tehát főként nem a szerhasználattal, hanem az élet egyéb területeivel kapcsolatosak, ezek megoldásához pedig fontos a család bevonása.

A rendszerelméletű gondolkodás fundamentumai alapján, ha a rendszer bármely tagján változás indul el, az hatással van a rendszer többi tagjára is. A családtagok sok esetben jobban érdekelték a problémás viselkedés abbahagyásában, mint az ellátásba került fiatal. A család bevonása tehát nem okoz nehézséget, a folyamatban tartása viszont sok esetben akadályokba ütközik. A szülők a konzultánstól konkrét tanácsot, szülői értekezletszerű találkozásokat igényelnek, holott a családi konzultációnak nem ez a célja.

5.3.2. Csoportos foglalkozások módszertana

A megelőző-felvilágosító szolgáltatásba kerülő személyek számára elsősorban az önismereti, önreflektív és készségfejlesztő csoporttípus javasolt. A tematikus, nyitott csoport maximális létszáma 10-15 fő. Interaktív, játékos formájának köszönhetően csökkenti az ellenállást és növeli a hatékonyságot.

A tematika megalkotásánál figyelembe kell venni a droghasználathoz vezető tényezőket és azokat a készségeket, amelyek fejlesztésével megelőzhető a droghasználat intenzívvé, problémássá válása.

Tartalmi elemek:

- ismerkedés, ráhangolódás,
- információ-felmérés és -átadás (edukáció),
- készségek fejlesztése,
- értékek felmérése, átadása,
- drogalternatívák nyújtása,
- lezárás.

A tartalmi elemekben megjelenő fejlesztendő készségek a következők:

- szociális készségek,
- kommunikáció,
- érzelmi kompetenciák,
- asszertivitás,
- nemet mondás képessége,
- életvezetési készségek,
- időtöltés hatékonyabb strukturálása.

Amennyiben az előzetes állapotfelmérés eredménye nem kellően részletes, a megelőző-felvilágosító szolgáltatás első alkalma a szükségletfelmérés, ezután kezdődhet a csoportos foglalkozás. A lezárás keretében az alábbi szempontokra érdemes hangsúlyt fektetni:

- a foglalkozáson tanultak alkalmazásának tapasztalatai,
- elért eredmények megerősítése, értékelése.

6. A szükséges szakmai létszám, szakképesítés és tárgyi feltételek meghatározása

6.1 Létszám

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás szakmai teamjének létszáma a mindenkori kliensszámhoz és a szolgáltatásban alkalmazott módszerekhez kell, hogy igazodjon.

6.2 Szakképesítés

A megelőző-felvilágosító szolgáltatást nyújtó szakember

• pszichiáter, • addiktológus, • pszichológus, • mentálhigiénés szakember, • addiktológiai konzultáns,	}	addiktológia, lelki egészség szakmacsoport
• szociális munkás, • lelkipásztor, • pszichopedagógus, • szociálpedagógus, • fejlesztőpedagógus	}	szociális munka, pedagógia szakmacsoport

szakmai végzettséggel rendelkezzen, és a teamből minimum egy embernek legyen 5 éves szakmai tapasztalata.

A szakmai teamet a multidiszciplinaritás elvének figyelembevételével célszerű összeállítani. Biztosítani kell, hogy a teamben a fent felosztott szakmai csoportosításnak megfelelően, legalább egy-egy fő képviselje az *addiktológia, lelki egészség* szakmacsoportot, illetve a *szociális munka, pedagógia* szakmacsoportot. A további két szakember végzettsége esetében a helyi lehetőségek és adottságok – szakember ellátottság – a mérvadóak.

6.3 Tárgyi feltételek

Az elterelés olyan épületben végezhető, amelybe a mozgásukban korlátozott emberek számára is biztosított az akadálymentes bejutás, továbbá a dokumentáció biztonságosan, a személyes adatok védelmének biztosításával tárolható.

Továbbá, az elterelésben résztvevő kliensek számára:

- váróhelyiség,
- elkülönített mosdó áll rendelkezésre.

Figyelembe véve a csoport 15 főben maximált létszámát, továbbá a két csoportvezető egyidejű jelenlétét:

- létszámhoz illeszkedő csoportszoba,
- az egyéni foglalkozásokhoz elkülönített tanácsadó helyiség álljon rendelkezésre.

A technikai felszereltséget illetően a szolgáltatás rendelkezzen telefonos elérhetőséggel, továbbá legalább egy számítógép, internet-csatlakozás (amely többek között az Országos Addiktológiai Centrum szerverére való csatlakozáshoz szükséges, melyet az elterelés és TDI kérdőív feltöltése indokolja) és nyomtató/fénymásoló álljon rendelkezésre. Amennyiben az egészségügyi szolgáltató a megelőző-felvilágosító szolgáltatást egyéb, függő személyek számára nyújtott szolgáltatással egy épületben végzi, úgy az MFSz kliensei számára helyiség és/vagy időpont szempontjából biztosítani kell az elkülönült működést.

6.4 Szupervízió

A drogfogyasztókkal foglalkozó segítők esetében fokozottan fennáll az ún. kiégés és a segítőszindróma kialakulásának veszélye. A burn-out szindróma (kiégés) a folyamatos emocionális megterhelések, stresszek hatására fellépő fizikai, emocionális és mentális kimerülés állapota, amely a reménytelenség és inkompetencia érzésével, a célok és ideálok elvesztésével jár, és amelyet a saját személyre, munkára és másokra vonatkozó negatív attitűdök jellemeznek.

Az MFSz biztosítása kapcsán a kliensekkel közvetlen segítők kapcsolatban dolgozó szakemberek mentálhigiénéjének védelme, a burn-out szindróma megelőzése és kezelése, valamint a különböző stresszkezelési technikák elsajátítása csak folyamatos szupervízió biztosítása révén érhető el.

7. Együttműködések

A kábítószer saját fogyasztás céljából, csekély mennyiségben történő megszerzése és birtoklása miatt büntetőeljárássá került alkalmi kábítószerhasználók számára a Btk. 283.§ által biztosított, és jelenleg a 42/2008. (XI.14.) EüM-SzMM együttes rendeletben szabályozott elterelés intézménye széleskörű beavatkozási lehetőséget biztosít. Annak érdekében, hogy az elterelés minél hatékonyabb legyen, szükség van az adott ellátási területen, az elterelés

különböző szintjeit (kábitószer-függőséget gyógyító kezelés, kábitószer-használatot kezelő más ellátás, megelőző-felvilágosító szolgáltatás) biztosító szolgáltatók, vagy az elterelés során addig nem ismert, felszínre kerülő problémák adekvát megoldásához szóba jöhető más intézmények közötti együttműködésre. Az együttműködés formája két nagy csoportra osztható.

1. Az egyik csoportba a leendő klienseket az elterelésbe delegáló vagy az adott személy elterelésének folyamatosságáról informálódó *bűnüldöző és igazságügyi szervek* (rendőrség, ügyészség, bíróság, igazságügyi hivatal), valamint az *elterelést végző szolgáltatók* között megvalósuló együttműködés tartozik. Tapasztalati tény, hogy a pártfogó felügyelők és az elterelést végző szolgáltatók közötti szoros együttműködés jelentősen hozzájárul az elterelés sikeres befejezéséhez, mivel jelzés esetén a pártfogók „utána tudnak menni” az elterelésre nem járó, arról indokolatlanul hiányzó kliensnek, s képesek visszairányítani őt az elterelés rendszerébe. A pozitív tapasztalat ellenére a pártfogó felügyelők és a szakmai szolgáltatók közötti együttműködésnek ez a formája sokszor nem lehetséges, mivel a rendőrségi szakból elterelésbe kerülő kliensek nem kerülnek pártfogó felügyelet alá.

2. Az együttműködés másik csoportjába a szakmai szolgáltatók közötti, a kliensirányítás érdekében megvalósuló együttműködés tartozik. Ez az együttműködés az adott ellátási területen *előzetes állapotfelmérést végző intézmény(ek)*, a *megelőző-felvilágosító szolgáltatást nyújtó szolgáltató(k)* és az *elterelés más formáját biztosító szolgáltatók* (kábitószer-függőséget gyógyító kezelés, kábitószer-használatot kezelő más ellátás), illetve a *kliens társult (szociális, lakhatási, foglalkoztatási stb.) problémáinak³ megoldásához segítséget nyújtani képes szociális szolgáltatók* között kell, hogy létrejöjjön. Ennek az együttműködésnek a célja, hogy az elterelésre jelentkező kliens előzetes állapotfelmérése, illetve az állapotának legmegfelelőbb szolgáltatási formába kerülése minél hamarabb megtörténjen.

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás megkezdésekor felvett adatok, az egyéni és csoportfoglalkozások során a szerhasználati szokásokról, mintázatokról kapott információk alapján előfordul, hogy a klienst saját érdekében, az elterelés egy másik formájába vissza- vagy tovább kell delegálni. Fenti célok megvalósulása érdekében ezért elengedhetetlen, hogy az elterelés érdekében tevékenykedő szolgáltatók között élő együttműködés legyen. Célszerű a megállapodást tételesen, írásos formában megkötni, mely megállapodás szükségességét az *elterelés pályázat* is előírja.

Javaslatok:

1. A kliensutak gyorsítása és a korrekt információ szolgáltatás érdekében a megelőző-felvilágosító szolgáltatók írásban tájékoztassák a megyei rendőr-főkapitányság, a megyei igazságügyi hivatal, a szolgáltatás helyszínén működő rendőrkapitányság, ügyészség és bíróság vezetőit a megelőző-felvilágosító szolgáltatás helyéről, a szolgáltató nyitva tartásáról, elérhetőségéről (telefon, fax, e-mail), a szolgáltatásért felelős személy nevééről,

³ Vitrai, J., Demetrovics, Zs., Füzési Zs., Busa Cs., Tistyán L. (2010). Az elterelés eredményességének elemzése követéses vizsgálatban. Kézirat.

Letöltve: http://www.egeszsegmonitor.hu/dok/Eltereles_koveteses_beszamolo.pdf

elérhetőségéről, továbbá arról, hogy a szolgáltató milyen kötelező dokumentumok megléte esetén fogadhatja az elterelésre jelentkező személyt.

2. A megelőző-felvilágosító szolgáltatást nyújtó intézmények, szervezetek kössenek együttműködési megállapodást az ellátási területen

- előzetes állapotfelmérést végző és az elterelés más formáit biztosító intézményekkel,
- társult szociális problémák megoldásához segítségül hívható szolgáltatókkal.

3. A megelőző-felvilágosító szolgáltatást nyújtó intézmények, szervezetek minden évben – helyi/megyei szinten – szervezzenek éves elterelés-konferenciát a társintézmények (hatóságok, előzetes állapotfelmérést végző és az elterelés egyéb formáit biztosító szolgáltatók, egyéb szociális intézmények) részvételével. A szervezéshez és lebonyolításhoz – ha van – célszerű segítségül hívni a területen működő Kábítószerügyi Egyeztető Fórumokat.

8. Jogok és kötelezettségek

A szolgáltatás megkezdésekor megkötött szerződésnek tartalmaznia kell azokat a legfontosabb szabályokat, kötelezettségeket és jogokat, melyek az elterelés biztonságos és hatékony elvégzését garantálhatják (lásd 2. sz. melléklet).

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás keretében végzett elterelés során a kliensnek *joga van* az:

- az egyenlő elbánáshoz, függetlenül nemzeti, etnikai, vallási, világnézeti hovatartozásától;
- az elterelés sikeres teljesítéséhez szükséges szabályok, elvárások megismeréséhez;
- a Szolgáltató legjobb tudása szerint nyújtott szolgáltatáshoz, továbbá ahhoz, hogy a szolgáltatás során alkalmazott módszerek, beavatkozások lényegét, célját, tartalmát és kockázatait megismerje;
- a szolgáltatás során hozott szakmai döntések előtt Szolgáltató a döntéssel kapcsolatos információkat vele – a szükséges mértékig – megismertesse;
- személyre szabott, droghasználatának és társult problémáinak megoldását segítő ellátásra;
- mások jogait, személyét nem sértő szabad véleménynyilvánításra;
- az elterelés során nyilvántartott adatainak védelméhez, az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény előírásai szerinti kezelésre;
- az ellátással kapcsolatban panaszt tenni a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet - Nemzeti Drogmegelőzési Irodánál;
- két alkalommal – büntetés-végrehajtási intézetben történő fogva tartása kivételével – a szolgáltató váltáshoz (ezt meghaladóan csak a bejelentett lakóhely megváltozása esetén van erre lehetősége).

A *klientsnek* jogai gyakorlása mellett *kötelességei* is vannak. Ezek közül az alábbiakat indokolt az ellátási szerződésbe foglalni. A kliens köteles:

- az első megjelenésekor személyazonosságát hitelt érdemlően igazolni;
- a Rendelet alapján az ügyben eljáró hatóság megnevezését és a büntetőügyszámot, valamint az igazságügyi orvosszakértői véleményt vagy az előzetes állapotfelmérés eredményét Szolgáltató rendelkezésre bocsátani;
- betartani az intézmény házirendjét;
- a foglalkozások ideje alatt drogokat nem fogyaszthat, tudatmódosító szer által befolyásolt állapotban (beleértve az alkoholt is) nem jelenhet meg. A befolyásolt tudatállapot miatt elhalasztott konzultációs esemény a Kliens önhibájából bekövetkezettnek tekintendő;
- a foglalkozásokon pontosan megjelenni, azokon aktívan részt venni;
- a megbeszélte időpontokról történő távolmaradását előre jelezni;
- együttműködni az ellátást biztosító intézménnyel;
- nem veszélyeztetheti a csoport tagjait és az elterelést biztosító személyeket;
- a csoportfoglalkozásokon elhangzottakat csoporttitokként kezelni;
- mobiltelefonját a foglalkozások idejére kikapcsolni.

Az elterelés megelőző-felvilágosító formáját biztosító szolgáltató jogait és kötelezettségeit is meg kell határozni, melynek célja, hogy minden szolgáltató azonos jogok és kötelezettségek mentén végezze munkáját. A *szolgáltató köteles*:

- tevékenységét a hatályos jogszabályok és a szakmai szabályok szerint végezni;
- tiszteletben tartani a kliens személyiségét, méltóságát és jogait;
- figyelembe venni a kliens egyéni igényeit és szükségleteit, aktuális állapotát, életkorát, képességeit és készségeit, és ennek megfelelően egyénre szabott szolgáltatást nyújtani, melynek részleteit a szerződés mellékletét képező egyéni beavatkozási terv tartalmazza;
- a kliens ellátását a jelentkezéstől számított 15 napon belül megkezdeni, amennyiben az elterelés megkezdéséhez szükséges valamennyi okmány hitelt érdemlően rendelkezésre áll;
- az ellátás, szolgáltatás foglalkozásait 6 hónapon keresztül legalább kéthetenként megtartani, melyek egyéni és/vagy csoportos foglalkozások;
- a klienst más, az elterelés egészségügyi formáját ellátó szolgáltatóhoz irányítani, amennyiben a kliens szerhasználata vagy az elterelés során szerzett információk azt indokolják;
- ha azt állapítja meg, hogy a kezelés, szolgáltatás folyamatossága megszakadt, és az igazolás kiadására nem lesz módja, erről a klienst és az eljáró hatóság(ka)t értesíteni;
- az ellátás, szolgáltatás során keletkezett adatokat, információkat bizalmasan, a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvényben, illetve az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok

kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvényben meghatározott módon kezelni.

A megelőző-felvilágosító szolgáltatást végzők jogai:

Joga van megtagadni az ellátást

- az igénybe vevő klienshez fűződő személyes kapcsolata miatt,
- ha saját egészségügyi állapota vagy egyéb gátló körülmény következtében az ellátásra fizikailag alkalmatlan,
- ha a szolgáltatást igénybe vevő együttműködési kötelezettségét súlyosan megsérti,
- ha saját életét és testi épségét a kliens ellátása veszélyezteti.

A szolgáltatás munkatársa az igénybe vevő ellátását csak akkor tagadhatja meg, ha

- ez a kliens egészségi, pszichés állapotát károsan nem befolyásolja, és
- a kliens ellátásáról más szakember bevonásával, esetátadás keretében gondoskodik.

Kizárás:

Csak abban az esetben van lehetősége a kliens szolgáltatásból való kizárására a területi ellátási kötelezettséggel rendelkező szolgáltatónak, amennyiben a kliens számára megfelelő másik szolgáltató vállalja a szolgáltatás nyújtását. Ekkor is csak abban az esetben lehetséges a kizárás, ha

- a szolgáltatást nyújtó és a szolgáltatást igénybe vevő között személyes érintettség áll fenn (családi, rokoni, baráti kapcsolat),
- a szolgáltatást igénybe vevő a szolgáltató működési rendjét nem tartja be,
- a szolgáltatást igénybe vevő olyan magatartást tanúsít, amely közvetlenül és súlyosan veszélyezteti a szolgáltatást nyújtók, valamint a szolgáltatást igénybe vevők testi épségét.

9. Dokumentáció

Az elterelésben résztvevő klienssel történő foglalkozás pontos dokumentálása több szempontból is javasolt. A dokumentáció tartalmi elemeit úgy kell meghatározni, hogy egyszerre két elvárás is teljesüljön általuk. Egyrészt a büntetőeljárás megszüntetése szempontjából hitelt érdemlően bizonyítható legyen, hogy a kliens az elterelést végző szolgáltatóval ellátotti kapcsolatban volt, amelynek során eleget tett az elterelés minimum követelményeinek. Ezek a követelmények a:

- folyamatosság, azaz két foglalkozás között indokolatlanul 30 napnál több nem telt el,
- a legalább hathónapos időintervallum,
- kéthetenként átlagosan 2 órás részvétel a foglalkozásokon.

Másrészről a dokumentáció a szolgáltató munkájának ellenőrzésére is szolgál. Ennek során a dokumentáció nem csak a klienssel való foglalkozás ellátási szerződésben megállapított ellentételezésének jogszerű elszámolását, hanem a szakmai munka tartalmi elemeinek ellenőrzési (monitorozási és értékelési) lehetőségét is kell, hogy biztosítsa.

A dokumentáció három markánsan elkülönülő fázisban keletkezik. Ezek a szerződéskötés, a munkafázis és az elterelés zárása, melyek során az alábbi dokumentumok vezetésére van szükség.

a. Szerződéskötés

- Rendőrségi tanúsítvány vagy ügyészségi, bírósági határozat, mely hitelt érdemlően tartalmazza az elterelésen való részvétel lehetőségét és a bűnügyi számot;
- Az előzetes állapotfelmérés eredménye.

b. Munkafázis

- Elterelés, TDI kérdőív;
- Szükséglet-meghatározás eredménye (amennyiben az az előzetes állapotfelmérés részletességére tekintettel szükséges);
- Egyéni beavatkozási terv (lásd 3. sz. melléklet);
- Esetnapló;
- Jelenléti ív.

c. Elterelés zárása

- Igazolás;
- Klienselégedettségi kérdőív – melynek kitöltése anonim módon történik (lásd 4. sz. melléklet).

10. Folyamat- és eredményértékelés

Az EMCDDA gondozásában megjelent *Kézikönyv Drogprevenációs Beavatkozások Tervezéséhez és Értékeléséhez*⁴ című kiadvány egy olyan szakmai segédanyag, amely a prevenációs programok értékeléséhez nyújt segítséget, ezért javasoljuk, hogy útmutatásainak

⁴ Kröger, C., Winter, H., Shaw, R. (1998). Kézikönyv drog-prevenációs beavatkozások tervezéséhez és értékeléséhez. Lisszabon: EMCDDA. Letöltve: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_78087_HU EMCDDA-manuals1-hu.pdf

mentén dolgozzák ki az MFSz-t biztosító szolgáltatók folyamat- és eredményértékelési rendszerüket.

Egy jól kidolgozott és működtetett folyamat- és eredményértékelési rendszer használatával a következő alapvető kérdésekre kaphatunk választ:

- Hogyan került végrehajtásra az MFSz, mint javallott prevenció beavatkozás?
- Mennyire jól hajtották végre a beavatkozást?
- Milyen hatása volt a beavatkozásnak a célcsoport szerhasználati magatartására?
- Milyen hatása volt a beavatkozásnak a célcsoporttal kapcsolatos egyéb tényezőkre (pl. egészség, munka, szabadidő)?
- Elérte-e az MFSz a kitűzött célokat?
- Melyek az elért eredmények közül a leglényegesebbek?

A különböző tudományos értékelési módszerek használata tehát nagyban hozzájárulhat az MFSz-szel kapcsolatos tudásunk növekedéséhez és a szolgáltatás minőségének javulásához. A politikai döntéshozókkal folytatott egyeztetésekhez valamint a jövőbeni kutatási irányok meghatározásához szintén elengedhetetlenül szükséges az MFSz eredményeinek értelmezése és kommunikálása.

11. Az elterelés jogszabályi keretei

1. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
3. 42/2008. (XI.14.) EüM-SzMM együttes rendelet a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatás szabályairól

12. Irodalomjegyzék

- Barát K., Demetrovics Zs. (2009). Családterápia és szerfüggőség. In: Demetrovics Zs. (szerk.), *Az addiktológia alapjai III.* 345-363. o. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Doherty, W. J., Baird, M.A. (1986). Developmental levels in family-centered medical care. *Family Medicine*, 18(3), 153-156.
- Dudits D., Jambrik Á., Gáspár G., Törzsökné Góczán E. (2010): Megelőző-felvilágosító szolgáltatás. In: Felvinczi és Kun (szerk.): *Szabályozás a célzott és indikált prevenció területén I.* 176-225. o. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.

- Gottfredson, D. C., Wilson, D. B. (2003). Characteristics of effective school-based substance abuse prevention. *Preventive Science*, 4(1), 27–38.
- Kröger, C., Winter, H., Shaw, R. (1998). *Kézikönyv drog-prevenációs beavatkozások tervezéséhez és értékeléséhez*. Lisszabon: EMCDDA. Letöltve:
http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_78087_HU EMCDDA-manuals1-hu.pdf
- Lüssi P. (2004). A szociális munka rendszerelméleti távlatai. In: Lüssi P. *A rendszerszemléletű szociális munka gyakorlati tankönyve*. 76-86. o. Budapest: Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet, a Híd Alapítvány és Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány.
- McGrath, H., Sumnall, H., McVeigh, J., Bellis, M. (2006). *Drug use prevention among young people: a review of reviews*. London: National Institute for Health and Clinical Excellence.
- McLeod, J. (1994). *An introduction to counselling*. Buckingham: Open University Press.
- Miller, W.R., Rollnick, S. (szerk.) (1991). *Motivational interviewing. Preparing people to change addictive behavior*. New York: The Guilford Press.
- Springer J.F., Sale, E., Hermann, J., Sambrano, S., Kasim, R., Nistler, M. (2004). Characteristics of Effective Substance Abuse Prevention Programs for High-Risk Youth. *The Journal of Primary Prevention*, 25(2), 171-219.
- Sussman, S., Earleywine, M., Wills, T., Cody, C., Biglan, T., Dent, C.W., Newcomb, M.D. (2004). The Motivation, Skills, and Decision-Making Model of “Drug Abuse” Prevention. *Substance Use & Misuse*, 39(10–12), 1971–2016.
- Szapocznik, J.; Kurtines, W. M.; Perez-Vidal, A.; Hervis, O. E. & Foote, F. (1986). Conjoint Versus One Person Family Therapy: Further Evidence for the Effectiveness of Conducting Family Therapy Through One Person. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54, 395-397.
- Takács I. G. (2009). Ártalomcsökkentés számokban. In: Felvinczi K., Nyírády A. (szerk.) *Drogpolitika számokban*. 233-278. o. Budapest: Nemzeti Drogmegelőzési Intézet.
- Urbán R. (2009). A Motivációs Interjú. In: Demetrovics Zs. (szerk.): *Az addiktológia alapjai III.*, 277-293. o. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Vitrai, J., Demetrovics, Zs., Füzesi Zs., Busa Cs., Tistyán L. (2010). *Az elterelés eredményességének elemzése követéses vizsgálatban. Kézirat*. Letöltve:
http://www.egeszsegmonitor.hu/dok/Eltereles_koveteses_beszamolo.pdf

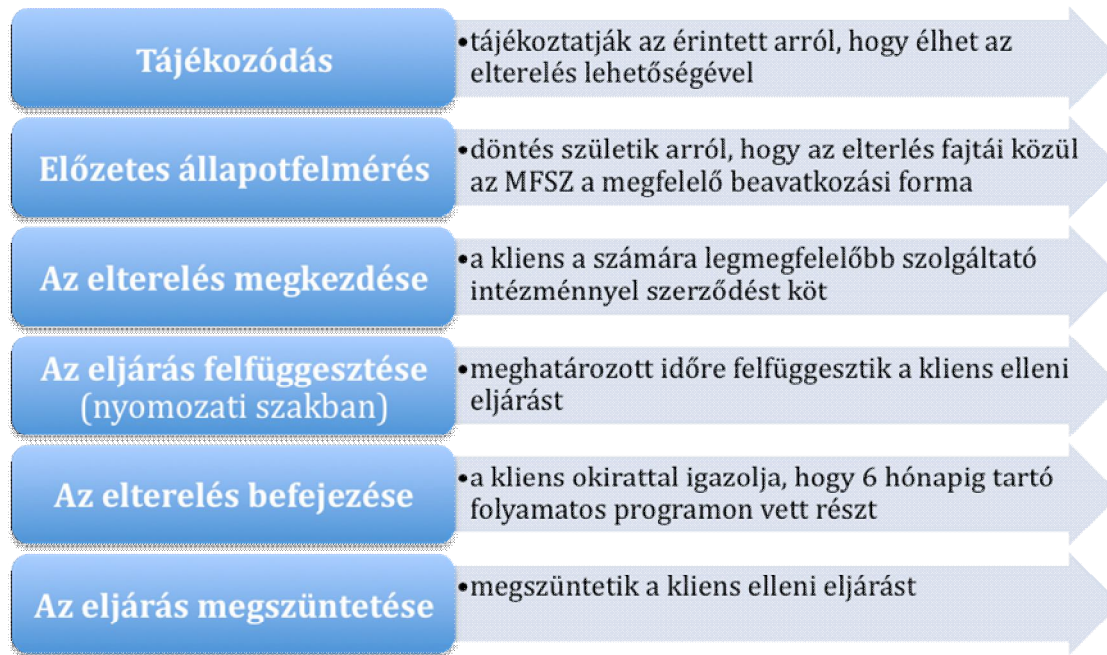
13. Ajánlott irodalom

- Bodrogi A. (2006). Az addikciók kognitív viselkedésterápiája. In Mórotz K. & Perczel Forintos D. (szerk.), *Kognitív viselkedésterápia*. 583-609. o. Budapest: Medicina Kiadó.
- Demetrovics Zs. (szerk.) (2009). *Az addiktológia alapjai III*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- FACT INTÉZET (2009). *A drogfogyasztók és a társadalom. Kérdőíves vizsgálat elterelésben résztvevő kliensek körében 2008-ban*. Pécs: Fact Intézet
- Kröger, C., Winter, H., Shaw, R. (1998). *Kézikönyv drog-prevenációs beavatkozások tervezéséhez és értékeléséhez*. Lisszabon: EMCDDA.
- Rácz J. (2005). Az „elterelésről”. Szakirodalmi összegzés. *Addiktológia*, 5(1), 97-98.
- Tringer L. (2005). *A gyógyító beszélgetés*. Budapest: Medicina Kiadó.
- Vitrai J., Busa Cs., Füzesi Zs., Kesztyüs M., Szilágyi J., Tistyán L. (2010). *Tanulmány Az „elterelés hatásosságának vizsgálata” című kutatás eredményeiről*. Budapest: EgészségMonitor Kutató és Tanácsadó Nonprofit Közhasznú Kft.
- Vitrai, J., Demetrovics, Zs., Füzesi Zs., Busa Cs., Tistyán L. (2010). *Az elterelés eredményességének elemzése követéses vizsgálatban*. Kézirat. Letölthető: http://www.egeszsegmonitor.hu/dok/Eltereles_koveteses_beszamolo.pdf

1. sz. melléklet

A megelőző-felvilágosító szolgáltatás menete

Az elterelés – azon belül a megelőző-felvilágosító szolgáltatás – végrehajtását 42/2008. (XI.14.) EüM-SzMM együttes rendelet szabályozza. Az MFsz folyamatábráját az 1. ábra mutatja be.

1. ábra: A megelőző-felvilágosító szolgáltatás folyamatábrája

1. Tájékoztatás

Az eljárás (rendőrség, bíróság, ügyészség) során kiderül, hogy a terhelt élhet-e az elterelés lehetőségével, és ha igen, akkor kap:

- a rendőrségtől egy ún. tanúsítványt,
- az ügyészségtől a vádemelés elhalasztásáról szóló határozatot,
- a bíróságtól az eljárás felfüggesztéséről szóló határozatot,

és ezekkel jelentkezhet az elterelésre. (A kézhez kapott dokumentumot a kliensnek meg kell őriznie.)

Nyomozati szakban az eljárás felfüggesztésének feltétele az elterelés megkezdése. Mindaddig, míg az elterelést végző intézmény nem tájékoztatja az eljáró nyomozó hatóságot, hogy a terhelt megkezdte az elterelést, az ellene folytatott eljárás folyamatban van. Ezért fontos, hogy a kliens mielőbb jelentkezzen előzetes állapotfelmérésre, hogy megkezdhesse az elterelést. (Ügyészi vagy bírói szakban vállalt elterelés esetén az ügyész elhalasztja a vádemelést / a bíróság felfüggeszti az eljárást egy évre.)

2. Előzetes állapotfelmérés

Az előzetes állapotfelmérés célja annak eldöntése, hogy a kliens alkalmi fogyasztó vagy kábítószerfüggő-e, illetve szenved-e bármilyen más pszichiátriai betegségben. Ha alkalmi

fogyasztó, akkor megelőző-felvilágosító szolgáltatást vehet igénybe (2. ábra). Más esetben függőséget gyógyító kezelésben vagy kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesülhet (lásd 2. ábra). Az előzetes állapotfelmérésre a jelentkezéstől számított 15 napon belül kerül sor. A vizsgálat eredményéről a kliens kap egy dokumentumot, és az állapotfelmérést végző tájékoztatja arról, hogy milyen szolgáltatók közül választhat.

Ha a büntetőeljárás során az igazságügyi orvosszakértő kábítószer-függőséget állapított meg, akkor a szakvélemény kiadásától számított hat hónapon belül előzetes állapotfelmérés nélkül is megkezdhető az elterelés. Ebben az esetben azonban csak kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben részesülhet a kliens.

Elterelés típusa	Célcsoport
Megelőző-felvilágosító szolgáltatás	Alkalmi fogyasztók
Kábítószer-függőséget gyógyító kezelés	Kábítószerfüggők
Kábítószer-használatot kezelő más ellátás	Problémás szerhasználók és egyéb pszichiátriai betegségben szenvedők

2. ábra: Az elterelés típusai célcsoport szerint.

3. Az elterelés megkezdése

A kliens felkeresi azt az intézményt, amit kiválasztott, és szerződést köt a szolgáltatóval. A szerződéskötésről az elterelést végző intézmény tájékoztatja az eljáró hatóságot.

Nyomozati szakban az eljárás felfüggesztésének feltétele az elterelés megkezdése. Mindaddig, míg az elterelést végző intézmény nem tájékoztatja az eljáró nyomozóhatóságot, hogy a terhelt megkezdte az elterelést, az ellene folytatott eljárás folyamatban van.

4. Az eljárás felfüggesztése (csak nyomozati szakban)

A nyomozó hatóság felfüggeszti a terhelt ellen folytatott eljárást. A felfüggesztésről kiállít egy határozatot, ami tartalmazza a felfüggesztés pontos időtartamát. Ha ezen idő alatt befejezi a kliens az elterelést, akkor a nyomozó hatóság megszünteti az ellene folytatott eljárást.

Ha az elterelés a felfüggesztés időtartama alatt nem fejeződik be, a büntetőeljárás tovább folytatódik, melyben a bíróság legvégső esetben ítéletet hoz.

5. Az elterelés befejezése

A program befejezéséről a résztvevő kézhez kap négy darab eredeti igazolást. Ezekből el kell vinnie egy példányt az eljáró hatósághoz, továbbá – ha pártfogó felügyelet alatt áll – a pártfogójához. Az igazolást célszerű minél előbb eljuttatni a megfelelő helyekre, mert ezzel igazolható, hogy az elterelés időben befejeződött. Ez a feltétele az eljárás megszüntetésének.

2. sz. melléklet

Ellátási szerződés

Minta

mely létrejött egyrészről (*Szolgáltató neve, címe, hivatalos képviselője*) mint a szolgáltatást nyújtó (a továbbiakban: *Szolgáltató*),

másrészről

név:.....

születési hely, idő:

anyja neve:.....

TDI kód:

lakcím:.....

mint a szolgáltatást igénybe vevő (a továbbiakban: *Kliens*) között alulírott napon és helyen, az alábbi feltételekkel:

I. A szerződés tárgya

1. Szolgáltató vállalja a Btk. 283.§-ában meghatározott megelőző-felvilágosító szolgáltatás 42/2008. (XI. 14.) EüM-SZMM együttes rendeletben (a továbbiakban: *Rendelet*) és a reá vonatkozó szakmai irányelvekben és módszertani levelekben meghatározottak szerinti térítésmentes nyújtását, míg Kliens a Szolgáltató által nyújtott szolgáltatáson való, a Rendeletben meghatározottaknak megfelelő részvételt.
2. A szolgáltatás tartalmát a jelen szerződés elválaszthatatlan mellékletét képező Egyéni beavatkozási terv tartalmazza.
3. Szolgáltató a folyamatos szolgáltatás időtartamának lejártával a Kliens részére a Rendeletben meghatározott tartalmú Igazolást, a szolgáltatás megszakadása, illetve szolgáltató váltás esetén rész-igazolást ad ki.

II. A szolgáltatás időtartama

1. A szolgáltatás kezdő időpontja:.....
2. A szolgáltatás időtartama minimum 6 hónap, kéthetenként átlagosan két óránál kevesebb nem lehet. A szolgáltatás folyamatos, ha két megjelenés között legfeljebb harminc nap telt el. Amennyiben elháríthatatlan, Kliens önhibáján kívül felmerülő, igazolt külső ok miatt két megjelenés között harminc napnál hosszabb idő telik el, úgy a harminc napot meghaladó időtartam a hathónapos időtartamba nem számít be, de a szolgáltatás folyamatosságát nem szakítja meg.

III. Felek jogai és kötelezettségei

1. Kliensnek joga van:
 - az egyenlő elbánáshoz, függetlenül nemzeti, etnikai, vallási, világnézeti hovatartozásától;
 - az elterelés sikeres teljesítéséhez szükséges szabályok, elvárások megismeréséhez;
 - a Szolgáltató legjobb tudása szerint nyújtott szolgáltatáshoz, továbbá ahhoz, hogy a szolgáltatás során alkalmazott módszerek, beavatkozások lényegét, célját, tartalmát és kockázatait megismerje;
 - a szolgáltatás során hozott szakmai döntések előtt Szolgáltató a döntéssel kapcsolatos információkat vele – a szükséges mértékig – megismertesse;
 - személyre szabott, droghasználatának és társult problémáinak megoldását segítő ellátásra;
 - mások jogait, személyét nem sértő szabad véleménynyilvánításra;
 - az elterelés során nyilvántartott adatainak védelméhez, az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény előírásai szerinti kezelésre;
 - az ellátással kapcsolatban panaszt tenni a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet - Nemzeti Drogmegelőzési Irodánál;
 - két alkalommal – büntetés-végrehajtási intézetben történő fogva tartása kivételével – a szolgáltató-váltáshoz (ezt meghaladóan csak a bejelentett lakóhely megváltozása esetén van erre lehetősége).
2. Kliens mindezek mellett köteles:

- az első megjelenésekor személyazonosságát hitelt érdemlően igazolni;
- a Rendelet alapján az ügyben eljáró hatóság megnevezését és a büntetőügyszámot, valamint az igazságügyi orvosszakértői véleményt vagy az előzetes állapotfelmérés eredményét Szolgáltató rendelkezésre bocsátani;
- betartani az intézmény házirendjét;
- a foglalkozások ideje alatt drogokat nem fogyaszthat, tudatmódosító szer által befolyásolt állapotban (beleértve az alkoholt is) nem jelenhet meg. A befolyásolt tudatállapot miatt elhalasztott konzultációs esemény a Kliens önhibájából bekövetkezettnek tekintendő;
- a foglalkozásokon pontosan megjelenni, azokon aktívan részt venni;
- a megbeszélte időpontokról történő távolmaradását előre jelezni;
- együttműködni az ellátást biztosító intézménnyel;
- nem veszélyeztetheti a csoport tagjait és az elterelést biztosító személyeket;
- a csoportfoglalkozásokon elhangzottakat csoporttitokként kezelni;
- mobiltelefonját a foglalkozások idejére kikapcsolni.

3. Szolgáltató köteles:

- tevékenységét a hatályos jogszabályok és a szakmai szabályok szerint végezni;
- tiszteletben tartani a Kliens személyiségét, méltóságát és jogait;
- figyelembe venni a Kliens egyéni igényeit és szükségleteit, aktuális állapotát, életkorát, képességeit és készségeit, és ennek megfelelően egyénre szabott szolgáltatást nyújtani, melynek részleteit a jelen szerződés mellékletét képező egyéni beavatkozási terv tartalmazza;
- a Kliens ellátását a jelentkezéstől számított 15 napon belül megkezdeni, amennyiben az elterelés megkezdéséhez szükséges valamennyi okmány hitelt érdemlően rendelkezésre áll;
- az ellátás, szolgáltatás foglalkozásait 6 hónapon keresztül legalább kéthetenként megtartani, melyek egyéni és/vagy csoportos foglalkozások;
- a Klient más, az elterelés egészségügyi formáját ellátó szolgáltatóhoz irányítani, amennyiben a kliens szerhasználata vagy az elterelés során szerzett információk azt indokolják;
- ha azt állapítja meg, hogy a kezelés, szolgáltatás folyamatossága megszakadt, és az igazolás kiadására nem lesz módja, erről a Klient és az eljáró hatóság(ka)t értesíteni;
- az ellátás, szolgáltatás során keletkezett adatokat, információkat bizalmasan, a

személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvényben, illetve az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvényben meghatározott módon kezelni.

IV. Szerződés megszűnése

1. A szerződés megszűnik:

- a szolgáltatás időtartamának elteltével,
- a szolgáltatás megszakadásával,
- szolgáltató váltással,
- Kliens kizárásával a szolgáltatásból.

2. Amennyiben Szolgáltató Klienssel szemben területi ellátási kötelezettséggel rendelkezik, csak abban az esetben van lehetősége Kliens szolgáltatásból való kizárására, amennyiben Kliens számára megfelelő másik szolgáltató vállalja a szolgáltatás nyújtását. Ekkor is csak abban az esetben lehetséges a kizárás, ha

- Szolgáltató valamennyi szakembere és Kliens között személyes érintettség áll fenn (családi, rokoni, baráti kapcsolat),
- Kliens Szolgáltató működési rendjét nem tartja be, együttműködési kötelezettségét súlyosan megsérti,
- Kliens olyan magatartást tanúsít, amely közvetlenül és súlyosan veszélyezteti a szolgáltatást nyújtók, valamint a szolgáltatást igénybe vevők testi és lelki egészségét.

Dátum

Szolgáltató képviselője

Kliens

3. sz. melléklet

Egyéni beavatkozási terv		Szolgáltató neve:	
Név:		Beavatkozási terv száma:	
Gondozásba kerülés időpontja:		Gondozás vége:	
Szükséglet-meghatározás eredménye:			
Beavatkozás általános célja:			
	Részcélok	Ütemezés	Értékelés
Rövid távú célok			
Középtávú célok			
Hosszú távú célok			
Kapcsolattartás más szakemberekkel, szolgáltatókkal: nem – igen, és pedig:			
A folyamatba a kliens környezetéből bevonásra kerülők:			

Gondozási időszak összefoglalása

Dátum:

Új beavatkozási terv készítésének időpontja/ célja:

Beavatkozási tervet készítették:

4. sz. melléklet

Klienselégedettségi kérdőív

ISKOLAI VÉGZETTSÉG /befejezett/:					
8 általános					
Szakmunkásképző					
Érettségi					
Diploma					
FOGLALKOZTATÁS:					
Teljes munkaidőben					
Alkalmi munka					
Munkánélküli					
Tanul					
ÉLETKOR:					
NEME:	NŐ		FÉRF		
			I		
LAKÓHELY:					

A szolgáltatónál eltöltött hathónapos elterelés során:

➤ abbahagytam a drogfogyasztást: IGEN NEM

vagy:

➤ csökkentettem a fogyasztást: IGEN NEM

vagy:

➤ más szerre tértem át: IGEN NEM (ha igen, mire?) _____

Kérem, hogy egy hétfokozatú skálán egytől-hétig (1 = nagyon rossz/elfogadhatatlan – 7= nagyon jó/kiváló) osztályozza az alábbiakat:

1. Milyenek értékeli a csoportvezetők munkáját? _____

2. Milyenek értékeli az egyéni foglalkozásokat vezető munkatársaink munkáját? _____

3. Milyenek értékeli az szükséglet-meghatározást végző munkatársunk munkáját? _____

Kérem, hogy egy hétfokozatú skálán egytől-hétig (1 = nem volt megelégedve – 7 = nagyon elégedett volt) osztályozza az alábbiakat:

4. Mennyire volt megelégedve az intézet felszereltségével? _____

5. Meglátása szerint az elmúlt hónapok alatt nálunk eltöltött idő milyen mértékben segítette önnél a drogfogyasztás abbahagyását? _____

6. Ha történt változás az életében a szolgáltatás hatására, miben látja azt?

7. Egyéb észrevétel, javaslat:

5. sz. melléklet

Együttműködési megállapodás

Minta

mely létrejött egyrészről *(MF Szolgáltató neve, székhelye, képviselője)*,

másrészről *(Előzetes állapotfelmérést végző szolgáltató neve, székhelye, képviselője)*

között alulírott napon és helyen, az alábbi feltételekkel:

(Előzetes állapotfelmérést végző szolgáltató)

- vállalja, hogy az arra irányadó szakmai szabályok alapján elvégzi a 42/2008. (XI. 14.) EüM-SZMM együttes rendeletben meghatározott előzetes állapotfelmérést. Ennek eredményéről a klienst részletesen tájékoztatja, illetve azt írásos formában rendelkezésére bocsátja;
- tájékoztatja a klienst az előzetes állapotfelmérés eredménye alapján az állapotának megfelelő elterelést nyújtó szervezetekről;
- *(MF Szolgáltató)* megkeresésére részletes tájékoztatást ad *(MF Szolgáltató)* kliensével általa végzett előzetes állapotfelmérés eredményéről;
- amennyiben az elterelés során olyan adatok merülnek fel, mely alapján megalapozottan feltételezhető, hogy a kliens állapotának nem a megelőző-felvilágosító szolgáltatás a megfelelő, *(MF Szolgáltató)* megkeresésére (ismételt) állapotfelmérést végez a klienssel.

(MF Szolgáltató)

- vállalja, hogy amennyiben az elterelésre nála jelentkező kliens előzetes állapotfelmérés eredményével vagy igazságügyi orvosszakértői véleménnyel nem rendelkezik, illetőleg amennyiben az elterelés során olyan adatok merülnek fel, mely alapján megalapozottan feltételezhető, hogy a kliens állapotának nem a megelőző-felvilágosító szolgáltatás a megfelelő, (előzetes) állapotfelmérés elvégzése céljából őt *(Előzetes állapotfelmérést végző szolgáltató)*hoz irányítja;

- a megelőző-felvilágosító szolgáltatás során a reá irányadó szakmai szabályok és *(Előzetes állapotfelmérést végző szolgáltató)* által megállapított előzetes állapotfelmérés alapján jár el, szükség esetén *(Előzetes állapotfelmérést végző szolgáltató)*val konzultál.

Felek

- vállalják, hogy egymás munkáját kölcsönösen segítik;
- a jelen együttműködést esetlegesen érintő változásokról egymást mihamarabb, de legkésőbb 15 napon belül értesítik.

Jelen együttműködési megállapodás az aláírás napjával lép életbe és visszavonásig hatályos.

Dátum

(Előzetes állapotfelmérést végző szolgáltató)

(MF Szolgáltató)

6. sz. melléklet

Intézmény megjelölése

ÉRTESÍTÉS

*megelőző-felvilágosító szolgáltatás megkezdéséről/megszakadásáról/befejezéséről**

Az érintett személy természetes személyazonosító adatai

családi név:

.....

utónév:

.....

születési családi és utónév:

.....

anyja születési családi és utóneve:

.....

születési hely és idő:

.....

A büntetőügyben eljáró bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság:

.....

Büntetőügy száma:

.....

Az érintett személy megelőző-felvilágosító szolgáltatásban való részvételének

- kezdő időpontja:

- megszakadásának időpontja:

.....

- befejezésének időpontja:

Kelt:

.....
a szolgáltatást nyújtó személy aláírása	felelős szakmai vezető aláírása

* a megfelelő aláhúzendó